

Jul i Gislum omkring 1912-1915

*Musikpædagog Ragnhild Fleng
(f. Wammen) 5. marts 1906.*

*Tog 1922 organisteksamen fra Ranum
Seminarium, og blev fastansat organist
ved Gislum kirke til 1929.*

*Var i 1925 elev på Askov Højskole - og
har været på mange sommerkurser i
sang og musik.*

*Gift 1928 med Chr. Fleng, Aars An-
delsslagteri og har siden boet i Aars. Har
haft langvarige vikariater som organist
ved Aars og Havbro kirker - og blev ved
Vesthimmerlands Gymnasiums start
ansat som timelærer i sang og musik
der - til 1970. Har gennem alle årene
haft mange private elever - og føler at
jeg har haft en skøn barndom i Gislum
skole - og et interessant livsforløb - med
mange udfordringer - selv om jeg aldrig
har været udenfor Himmerland i læn-
gere tid ad gangen.*



Ind under jul var en skøn tid for os børn i den gamle Gislum skole. Mor havde altid så travlt med mange forskellige, usædvanlige og for os børn, spændende ting.

Hele flokken skulle ihvertfald helst have et stykke nyt tøj til jul. Mest var det om-
syet kasseret voksentøj der, ved mors dygtighed og snilde, blev vendt og drejet
og tilsidst fremstod som »Juletøj«. Vi små piger fik måske en lægget nederdel,
måske en rød bluse med hvid krave! Drengene fik måske nye knælange bukser
og måske en ny strikket trøje, af optrevlet garn. Vi fik alle 6 et par nye lange
hjemmestrikkede strømper af garn spundet af uld fra vore egne får. Jeg kan
endnu mærke, hvor de var bløde og varme.

Alt dette blev gerne til i løbet af november, og i begyndelsen af december
skulle julegrisen slagtes. Det skete ude midt i gården på et omvendt vaskekar.
Tidligt om morgenen, før det blev lyst, var slagteren og hans medhjælper
ankommen. Vi vidste det skulle ske, og syntes det var synd for grisen, og når
den begyndte at skrige hjertenskærende, kravlede vi langt ned under dynen
og holdt os for ørerne. Een gang kunne jeg ikke styre min nysgerrighed, men

listede op for fra spisekammervinduet at følge det grusomme skuespil. Men det jeg så, forfulgte mig i drømme mange år efter, og siden passede jeg meget på, at mine mindre søskende ikke skulle opleve det samme grusomme syn: Slagterens lange spidse kniv dybt begravet i grisens hals og blodet pulsende ud i en tyk stråle ned i en spand, som en af medhjælperne holdt, mens der blev rørt hastigt rundt deri, så alt blev oversprøjtet med blod!

Når vi kom op, hang den flækkede gris ude på en stige og så fremmed og fredelig ud og lignede slet ikke »Vores gris« mere, og slagteren og de andre sad ved køkkenbordet og lignede ganske almindelige mennesker, man slet ikke kunne tiltro slig grufuld gerning. Resten af dagen var der stor travlhed med at ordne al indmaden. Leveren fik vi stegt til middag, blodpølserne med sirup, sukker og fedtegrever til aften. Der skulle også renses og skylles tarme- og mavesæk, det lugtede aldeles rædsomt, men Maren Hjælpekone stod ude i vaskehuset i røg og damp og ordnede alle disse ubehagelig ting med den største selvfølgelighed. Næste dag kom hun igen, og nu skulle grisen parteres. Noget skulle saltes, noget skulle ryges, og der skulle skæres ud til stege, koge-flæsk, rullepølse og mørbradstege. Frikadeller- og pøsefars skulle køres 6 gange gennem kødhakkemaskinen, det kunne godt være et træls arbejde. Men når så farsen var rørt og skulle fyldes i de rensede tarme, var det spændende at være med igen. Så blev pølserne kogt og frikadellerne stegt og puttet i store lerkrukker, smeltet til med et godt lag fedt og sat ned i den dybe kælder under spisekammeret til senere brug. Der blev også lavet leverpostej, kogt hvidkålsuppe på alle de fraskårne ben og kogt en saltlage som afkølet blev hældt ud over alle de pæne flæskestykker i det store saltkar, der også stod i kælderen. Der blev lagt et renskuret bræt, holdt nede af et par store renskrubbede kampesten, ovenpå, for at holde flæsket under lagen. Når alt dette var overstået, var der mad til hele vinteren, og det var sjældent der blev købt kød hos en slagter i Aars eller Østrup. Måske havde vi tidligere på året, i oktober, slagtet et af vore får, for jeg husker, at mor støbte lys af den smeltede »tælle« - men selve begivenheden med at få det slaget og alt kødet ordnet mindes jeg ikke, kun at jeg engang har set, at mor stod og stoppede store lange spegepølser ud. I årevis hang de på skorstenen oppe på loftet sammen med de røgede griseskinker, hvor de lignede lange røde troldearme! Vi holdt ikke af at komme hen på den ende af det lange loft, som vi ellers brugte som legeplads, når vejret var for dårligt. Det var et spændende sted med mange mørke kroge. Det duftede af den store dyng æbler fra haven, og af de store korndynger af rug og havre som man kunne lege med, som var det sand, der løb mellem fingrene!

Når al kødmaden var ordnet, så skulle der bages småkager. Det foregik i de meget tidlige morgentimer, før alle rollingerne vågnede og ville »være med«. Og efter et par dages ihærdig slid af mor og vores unge pige var alle de »fine«



Gislum skole omkring 1920

kager færdige. Så lavede mor dej til pebernødder af 8-10 pund mel!! - og vi fik lov at more os med den store klump, vi hver fik overladt. Det kan nok være, at der blev æltet og trillet og- ædt!! Men adskillige store bageplader blev dog fyldt, og de færdige nødder strøget af i en stor dyng midt på det lange køkkenbord, hvor over den grønne køkkenlampe med nypudset messingskærm lyste ned på flokken, der stod i rad og række langs køkkenbordet med røde kinder og strålende øjne, og sled med denne meget vigtige bestanddel af julens overdådighed.

Der var dejligt varmt og hyggeligt i det forholdsvis store køkken. Det duftede himmelsk af alle de gode ting, som blev fremstillet, nu komfuret var »fyret op«. Selv om vi gjorde, hvad vi kunne for at udrydde de mange pebernødder, blev der dog en anseelig posefuld tilbage. De blev altid opbevaret i et lille dynebetræk, lukket med en knude og hængt op på en krog ved øverste hylde i spisekammeret, senere kom nok en pose fyldt med klejner. Deroppe stod også de fyldte kagedåser forsegledede med en påklistret papirstrimmel omkring låget (fars andel i foretagendet!). Efter dette »orgie« var der absolut intet at få af de lækre sager før juleaften, - jo, en undtagelse var der! Den 13. december var det fars fødselsdag, og da begyndte julen for alvor at kunne mærkes, for da pyntede mor op med grønne grangrene i vaser og krukke, enkelte lyserøde silkepapirsroser, som mor var en mester i at lave, lyste op i alt det grønne. Der

blev lagt rene nystrøgne lyseduge og små broderede eller hækledede servietter på borde og stolearme og ryglæn, og når gæsterne ankom til aftenspisning, var alle lamper tændt, også den, i mine øjne så vidunderlige ampel, der hang i den »store gang« og lyste med en blå eventyrglans. Spisebordet var dækket med en skinnende hvid blankrullet damaskdug, det fine og sjældne engelske spisestel, høje glas, assietter med rødbeder, græs-kar, asier, og jordbærsyltetøj satte kulør på alt det hvide. Festmiddagen bestod af »sursteg«, som smagte aldeles vidunderlig (desværre har jeg ikke fået lært at lave den), og æblekage med flødeskum. Der blev serveret hjemmebrygget øl til stegen og saftevand til æblekagen. Far var en ivrig forkæmper for afholdssagen, så jeg så aldrig stærke drikke i mit barndomshjem. Efter måltidet fordelte gæsterne sig altid sådan, at konerne blev i »den gule stue« og mændene fortrak til »kontoret«, hvor de snart næsten forsvandt i røgen fra deres lange piber, mens diskussionernes bølger gik højt. Inde hos konerne gik det knap så højroset til, men mon ikke de fik gennemgået egnens ve og vel lige så grundigt på deres måde!

Hen af kl. 10 blev aftenkaffen serveret i spisestuen, med friskbagt julekage, lagkage og brune kager og vanillekranse, og mens den sidste tår blev drukket, læste enten far eller mor en julefortælling fra det ny-udkomne »Ved julelampens skær«. Så blev der sunget en julesalme og en aftensang, og derefter brød gæsterne op, for ved flagermuslygternes skær at finde hjern ad opblødte veje i den mørke vinternat, St. Lucia nat. Som 9-10 årig, og den ældste i børneflokket, nød jeg det privilegium at måtte blive oppe denne aften. Jeg fandt stor fornøjelse i at sidde stille i en krog, og derfra følge de »fremmedes« gøren og laden og prøve på at forstå lidt af deres samtaler. Hvordan jeg derefter kom i seng, husker jeg intet som helst om!

Vi havde ellers en meget bestemt sengetid, kl. 8 skulle der være ro, så far og mor kunne få deres aften i fred og ro! Som ene-lærer og kirkesanger havde far altid meget læse- og skrivearbejde om aftenen, og mor sad inde hos ham i kontoret med sit »finere« håndarbejde eller læste i et af de mange tidsskrifter, de abonnerede på. De var meget interesserede i de åndelige rørelser, der var oppe i tiden, og fulgte godt med i alt det nye, som kom til deres kendskab gennem disse blade. Petroleums- eller karbidlamper, hjemmestøbte tællelys, tørvefyrede kakkelovne og i hele landsbyen kun én telefon, som hang hos købmanden, - det var lev vilkårene og bekvemmelighederne hos degnens - som hos den øvrige befolkning - dengang. Men i disse aftenstimer ind under jul - blev der også forarbejdet meget juletræsdynt og andet, som vi børn absolut ikke havde kendskab til. En jul havde far og mor i forening forberedt den helt store overraskelse for deres mange unger - 7 var det bleven til. Far der også var »husflids-mand«, havde fremstillet en »skabelon« af trælistre ca. 75 cm høj, og mor syede af svært drej en krop, som blev fyldt op med savsmuld og vat, fik arme med hænder og



Gammel Nis

fingre og et par solide ben, et stort rundt hoved syet af lyserødt hjemmevævet tøj stoppet ud med vat, en stor påsyet næse, malede øjne og et dejligt krøllet hår og stort skæg (lavet af uld fra vore egne får) og med en rød flonelsmund indeni - og så selvfølgelig en stor rød nissehue med kvast, og de har sikkert moret sig meget, mens de lavede den! Så fik den en rød strikket drengetrøje på, grå flonelsbukser, sorte påsyede støvler - og så var »Gammel Nis« færdig og kunne »stå alene« midt ude på gulvet takket være »stativet« indeni! - Alt dette var lavet i dybeste hemmelighed, mens vi lå i vores sødeste søvn. På den tid udkom der nogle julebøger for små og store børn. Af dem fik vi gerne læst en »godnathistorie« de sidste dage før jul. Der var altid mange herlige nissehistorier deri, og dem ville vi allerhelst høre. I nærheden af skolen lå en ret stor »kæmpehøj«, og i vores fantasi boede nisserne altid der, og tilsidst kunne vi både høre og se dem ude i laden, stalden og tørvehuset - troede vi da nok! Det havde vel inspireret far og mor til at lave en »Gammel Nis«. Min mor kendte fra sin barndom en dværg, som iklædt den tids bondedragt med træsko, knæbukser, stribet trøje og tophue, grangiveligt lignede en »Gårdbo«, som man forestillede sig, at han så ud. Denne dværg havde desuden et, i forhold til kroppen, meget stort hoved, og

dertil et kraftigt krøllet skæg. Et foto af ham findes i min fars bog om min mors slægt, og det er tydeligt, at det er ham, der har »stået model« til vor »Gammel Nis« der i år, da jeg skriver dette, er nærvædet 60 år, og altså nu er en virkelig gammel nisse.

Når skolebørnene fik juleferie et par dage før juleaften, blev skolestuen gjort ekstra godt ren. Den store tørvekasse blev fyldt op til randen med tørv, som min bror Harald og jeg hentede nede i tørvehuset, det lå lidt for sig selv, og som vi slæbte af sted med i en altfor stor »løb«. Vi var ikke helt trygge ved at være inde i det skumle skur, der var ingen vinduer, men kun lys fra døråbningen, og så var det jo, vi mente at se og høre både det ene og det andet. Vi kunne blive meget opskræmte af at opdage et par gloende øjne fra en krog derinde, der vedholdende stirrede på os, inden vi fandt ud af, »at det bare« var grå mis der sad på lur efter en mus!

Når alt var i orden deroppe i skolestuen, så gik døren på mystisk vis i »baglås«! Men ind imellem puslede det så mærkeligt derinde bag den låste dør. Vi prøvede at kigge gennem nøglehullet, men der var hængt noget for, og så forsøgte vi ved vinduerne. Men de nederste ruder, som vi kunne nå at kigge igennem, var der sat store papirstykker for - det var umuligt at løse mysteriet! Men at det var nisserne, der var på spil derinde, og at de havde travlt med at pynte juletræet, som før stod lænet op mod stakittet - og nu var væk, det var vi helt sikre på. Mon de nu også huskede julegaverne og at komme »brystsukker« i poserne, jo, det var meget spændende og hemmelighedsfuldt alt sammen.

Juleaftensdag var der stor travlhed både ude og inde. Ude i stalden hos de 2 køer og hesten »Klaus« skulle der være pænt fejlet op og strøet med rent halm i båsene. Der skulle kastes halm »brønje« ned fra de høje stakke af foderhalm i laden og skæres hakkelse til mange dage. Roekassen inde skulle fyldes op med roer ude fra »kulen« på marken - og måske skulle der også hentes et par sække kartofler derfra. Til sidst blev et kornrigt julenæg sat op til fuglene i den store rødtjørn uden for spisestuevinduet til lige stor fryd for fugle og småbørn. Inde i køkkenet blev der forberedt mad til fem dage, de mange halvhelligdage, som dagene mellem 2. juledag og nytårsdag kaldtes.

Ved middagstid ebbede travlheden ud, og vi satte os til et velforsynet bord med de første smagsprøver af sulemaden og risengrøden med smørhul, kanel/sukker og sødt øl.

Det med risengrøden var en skik, som min mor indførte, fordi alle vi mindrerårige jo ikke brød os så meget om sulemaden. Men risengrød var den helt store julemad for os, og desuden var det jo det, nisserne også spiste juleaften, så det måtte være det helt rigtige! Jeg mindes ikke, at vi fik det uden denne ene gang om året.

Kl. 5 (17) var der juleaftensgudstjeneste. Da vores have grænsede lige op til

kirkegården, og vi derfor havde kort vej til kirke, var alle med, både store og små.

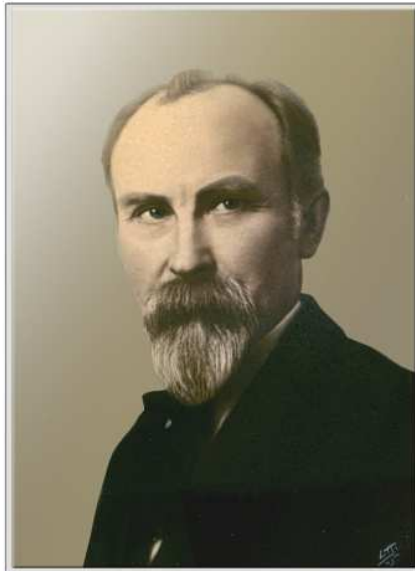
Men inden da skulle julehøjtiden jo »ringes ind«, så når vores gamle daglejer Jens Børsen (Byrgesen), der også var ringer ved kirken, begyndte med at kime og ringe julen ind, skyndte min bror og jeg os altid op til ham for »at hjælpe med«.

Det var spændende at få lov til at holde i den nederste ende af det tykke klokke reb og blive betroet at holde klokken igang, mens »Børsen« ad en udvendig stige kravlede helt op i tårnet, hvor klokken hang, for at begynde at kime. Det foregik på den måde, at han slog på selve klokken med en hammer i en slags trioltakt, imens holdt min bror og jeg (9 og 10 år) godt fast i klukkerebet nede i våbenhuset. Vi vidste, at vi skulle følge klokken rytme, men det hændte flere gange, at vi blev løftet med op og mistede fodfæstet, når klokken svingede. Når så det begyndte at kime højt oppe over hvælvingerne i tårnet, kunne vi puste ud.

Så listede vi ind i selve kirkerummet. Der var lunt og stille, kun gløderne fra den kæmpestore kakkelovn midt i kirken, sendte et svagt lys ud af den nederste åbne ovnluge, så vi kunne skimte lidt af omgivelserne, som vi var fuldt fortrolige med. Vi gik op ad midtergangen til »Degnestolen«, »vores stol«! lige under prædikestolen, og sad musestille og indsnusede duften af det store grantræ, der var placeret ved korrundingen. De små lys på træet og de to store lys de i tunge malmstager på alteret, lyste hvidt i det bløde mørke. Tørvene i ovnen sank sammen med en sjov hyggelig lyd, og vi sad ganske stille og mærkede med alle sanser at nu - nu, var juleaften ganske nær.

Noget før gudstjenesten skulle begynde, kom far. Fin som en greve, syntes vi, i lang sort diplomatfrakke med hvidt stivet kravebryst, sort sløjfe og hvide, stivede, løse manchetter som han tog af, mens han med et tændt lys på en lang stage begyndte at tænde alle lysene i de 3 store malmkroner, der hang under bjælkeloftet. Derefter blev alterlysene tændt og endelig lysene på juletræet. Lysene på stoleryggene kunne vi godt hjælpe ham med. Så skulle salmenumrene skrives med kridt på de 3 sorte tavler, der hang på væggene, og endelig som det sidste, besteg han prædikestolen med tillysningsbogen, som han placerede lidt til venstre på prædikestolens kant og tændte så et lys der. Så var det hele i orden, og folk begyndte så småt at komme. Der var mange børn med, men alle sad højtidelige og stille og betragtede det nu så festligt oplyste og granduften kirkerum. Man nikkede og smilte til venner og bekendte, som de sad der, højtidsklædte i de stive umagelige kirkestole, strengt fordelt i mandssiden til højre og kvindesiden til venstre for alteret, som skikken var dengang.

Min mor var nu også kommet med »de små«. Det kneb med at få plads til hele familien i degnestolen, men de mindre kunne jo altid stå bag de størres rygge



Margrethe og J.P. Wammen

og kigge ud over forsamlingen, og imens far passede sit arbejde som degn, blev der jo bedre plads. Under juleprædiken var der gerne et par af os, der faldt i søvn - trods middagsluren!

Så lød de 3 gange 3 bedeslag og juleaftensgudstjenesten tog sin begyndelse med, at far stod i kordøren og læste indgangsbønnen, for derefter at lede salmesangen. I min barndom var der ikke noget orgel i kirken, og endnu hører jeg for mit indre øre min fars smukke, bløde men fyldige stemme, ligesom bære den mere blandede menighedssang. De gamle kendte julesalmer blev sunget af hjertens lyst. De fleste kunne dem vel udenad - også skolebørnene. Det var jo dengang, man havde et salmevers for til hver dag i første time, så det havde min far sørget for at lære dem i tiden ind under jul. Jeg kan huske de fleste julesalmer udenad den dag i dag, og det vil jeg tro, at mange af min fars elever også kan. Under slutningen af gudstjenesten begyndte lysene på juletræet at »gå ud«. Vi børn, der sad omtrent lige ud for det, var spændte på, hvor mange af dem der kunne »holde«, til gudstjenesten var forbi, og indgik hviskende små væddemål.

Så pludselig var den sidste salme sunget færdig, far stod i kordøren, læste udgangsbønnen og sluttede med et fadervor, mens hele menigheden sad andagstfulde og stille. Det varede lidt inden folk begyndte at rejse sig fra stolebænkene, som om de ventede på, at sidemanden skulle gå først! Der var rangforordning også der!

Udenfor var det nu blevet helt mørkt, men lyset, fra den åbne kirkedør og de store vinduer, skinnede ud på kirkefolket, der nu hilste og gav hånd og ønskede glædelig jul til venner og bekendte, mens de ventede på, at præsten og degnen også blev færdige og kom ud.

Gamle Jens Børsen og Stine var vel de allersidste. De skulle jo passe, at alle lys var slukkede, og ilden i kakkelovnen var dækket til for natten, så det var nemt at få varme til julehøjmessens næste formiddag kl. 10.

Det var skønt at komme ud under den blå stjernehimmel, som vi lige havde sunget om, og vandre med far eller mor ved hånden det korte stykke vej over kirkegården og ned gennem lindealleen i haven. Fra spisestuevinduerne skinnede lyset os i møde og ligesom bød os »velkommen hjem«. Denne ene aften fik lampen lov at være tændt, uden der var nogen hjemme! For os børn var der ikke noget mærkeligt ved det, for nisserne passede jo på, at der ikke skete noget, og vi kunne rigtignok se, at de havde haft travlt. Der var pyntet med friske grangrene op langs trappegelænderet og bag ved spejlet i »den store gang«. Skåle med nødder og æbler stod på bordet i dagligstuen, og alle kakkelovne spredte varme ud, og snart var alle lamper også tændte.

Inde i spisestuen var det lange bord festligt dækket på samme måde som til fars fødselsdag, men nu hang der desuden rød/hvide papirguirlander fra hænglampen midt over bordet og ud til stuens hjørner. Den trearmede lysstage stod tændt for bordenden foran fars plads.

Men inden vi kunne sætte os til bords, var der et særligt ceremonielt som skulle udføres, mens der blev lagt sidste hånd på julemaden ude i køkkenet. Alle vi unge blev stillet op i rad og række efter alder, og med far som anfører, gik vi rundt om spisestuebordet, mens vi sang alle versene til den gamle julesalmevisen »De hellig tre konger så hjertensglad«, som »vi store« kunne udenad. Når den var sunget færdig, satte vi os til bords på vore sædvanlige pladser med far for den ene bordende og mor ved den anden bordende og vores unge pige nærmest køkkendøren, men først når hun havde båret det store fad med ribbenstegen ind, samt alt det andet som hørte til, rødkål, brunede kartofler og alle tiders brune sovs - uhm - hvor det duftede! Men før vi måtte begynde at spise, skulle vi synge bordvers »I Jesu navn går vi til bords« og »Kom Jesus vær vor hyt-tegæst«, det var næsten lige så højtideligt som oppe i kirken! Som dessert fik vi æblekage, serveret på et meget gammelt rundt og tungt fad, der stammede fra min mormors tid som kokkepige på Børglumkloster, og gjort særligt festligt ved, at æblekagen var formet som en »nissehøj« med flødeskumssne på, og halve æbler med en klat ribsgele midt i var sat i en krans udenom. (Dette fad befinder sig nu på Museet i Aars).

Når alle var mætte og ikke kunne få en eneste bid mere ned, blev der bedt bordbøn med tak for maden og alle gode gaver, og så var der desværre, en hel

masse praktiske gøremål som skulle ordnes inden festens højdepunkt, juletræet der blev tændt. Der skulle vaskes op, fyldes tørv på kakkellovnen o.s.v., men endelig kom det store spændende øjeblik, som vi havde ventet på hele den lange juleaftensdag. Fra den mørke granduftende »store gang« blev vi lukket ind til »al verdens herlighed«, sådan følte jeg det, næsten med andagt stod vi nede ved døren og stirrede med undrende øjne mod det strålende juletræ, der stod midt i den næsten ukendelige skolestue. Efter tidens mode var det svøbt i »fe-hår« og englehår, som flød ned fra toppen i en gylden strøm, og med flagguirlander, kræmmerhuse og hjertekurve fyldte med pebernødder, rosiner og enkelte »knallerter«. Der hang også røde æbler på grenene, klokkespillet i træets top snurrede rundt i varmen fra de mange lys og kastede festlige skyggeringe på loftet, mens det kimedede så fint og spinkelt, at det godt kunne ligne den himmelske musik, man kun kan høre, når man er meget stille. Stjerne-kasterne sprudlede tusindvis af små stjerner til alle sider og spejlede sig i alles øjne! - Jo, det var et meget festligt syn.

Da stjerne-kasterne slukkedes, tog vi hinandens hænder og gik i kreds rundt omkring juletræet og sang alle de julesange, vi havde øvet os på i lange tider. Mens vi vandrede syngende rundt, kiggede vi ind mellem juletræets grene og nedenunder det, for der lå jo alle de spændende pakker med julegaverne, der først blev delt ud, når vi havde sunget »Højt fra træets grønne top«.

Vi blev placeret ved hvert sit skolebord, i julen var de rykket helt ud til begge langsider, og mor begyndte med at dele ud af godterposerne og æblerne, der hang på juletræet, mens far fordelte gaverne. Det var lykken dengang at få et helt nyt skriveskifte med mange hvide bladsider, en lang nyspidset blyant og en æske farvekridt eller farvelade, vi elskede at tegne og male allesammen. Drengene fik måske i tilgift en æske byggeklodser, hvoraf de kunne bygge de prægtigste slotte med tårne og søjleporte. Pigernes gaver var i regelen nyt dukketøj, måske en kurvedukke vogn, og den gamle dukke var pyntet op med nyt hår, ja sommetider et helt nyt glashoved med krøllet hår, og så kunne den lukke øjnene igen, ihvertfald et stykke ind i det nye år! Mekanismen var ikke særlig solid, så det endte gerne med, at hovedet blev stoppet ud med papir for at holde øjnene på plads!

Snart var vi helt opslugt af at lege med alle de nye ting, men inden julelysene slukkedes, skulle vi endnu engang danse rundt omkring træet, mens vi sang af fuld hals »Nu har vi jul igen - og nu har vi jul igen«! Når lysene var brændt ned, blev de to store lamper tændt, og mens vi børn legede videre og tømte vores kræmmerhuse for pebernødder og andet godt, gik de voksne, mor og far og vores unge pige, ind i »den gule stue«, hvor mor altid havde et lille juletræ stående på en søjle foran det ene vindue. Det var pyntet på en særlig måde med små engle og glASFugle, hvide lys, lyserøde roser og i toppen en strålende

glimmerstjerne, hvorfra tråde af englehår skummede ned af træet. Det var meget yndigt, min mors lille private juletræ!

Så blev kaffen og klejnerne serveret, og far fik endelig tid til at tænde sin alenlange, store tobakspibe. Den var omtrent lige så lang, som han selv var høj, og slog en mægtig bue på pibehalsen for at passe til munden. Fordelen var at den kunne »stå på gulvet«, så begge hænder var frie, for nu skulle juleposten gennemses og breve fra venner og slægtninge læses, inden ungerne blev trætte af legen i julestuen og kom listende lidt efter lidt. Når hele familien tilsidst var samlet inde i stuen, så læste mor en julehistorie fra et af julehæfterne, men ikke om nisser denne aften! Vi sang en aftensang, og min far bad fadervor med os, og derefter var det sengetid for os børn, der var godt tætte efter en lang, lang dag og en dejlig juleaften, og nu slet ikke havde noget imod at kravle langt ned under dynerne til den varme plet, som varmedunkene havde lavet, der var jo ikke noget med opvarmede soveværelser dengang. Mens mor og vores unge pige ordnede alt det med ungerne og oprydning inde, måtte far ud i stalden og malke vore to køer og give alle derude et ekstra foder i anledningen af, at det var juleaften!

Om de senere hyggede sig lidt inde i de endnu lune stuer, tror jeg næppe. Det



Hele familien i 1920

havde jo også været en lang og travl dag for dem, og ingen af dem kunne jo sove længe næste morgen. Far skulle ordne i stalden, inden han skulle være i kirken til julehøjmessens kl. 10, og inden da skulle alle kakkellovne renses og fyldes op påny for derefter at tændes igen. Derefter var der mindst 10 lamper, der skulle pudses og fyldes op med petroleum, så de stod klar til brug, når mørket faldt på. Alle ungerne skulle hjælpes med vask, påklædning, hårfletning og tilsidst fodres af med øllebrød. Denne morgen som på alle andre morgener året rundt, foregik alt dette i det store køkken, hvor komfuret spruttede af varme. Mor fulgte med far i kirke, vi »store« fik overtøj og træskostøvler på og gik ud for at lege, måske med sne, måske gik vi hen til nogle kammerater for at se, hvad de havde fået, og om der endnu hang en glemt pose på deres juletræ! Og så skulle de jo med hjem for at se, hvad vi havde fået af nyt legetøj. Børneflokket i julestuen, som var opvarmet hele juleugen, kunne nemt være fordoblet, når far og mor kom fra kirke, og vi skulle spise julesuppen med alle gulerødder skåret ud som små julestjerner, og derefter fik vi gul budding m/rød sovs!

Juledag var en meget stille dag. Først nu kunne de voksne slappe af efter den store travlhed og kunne nøjes med at udføre det allernødvendigste arbejde. Der var så hyggeligt inden døre med varme i alle stuerne. Mors mørkebrune hjemmевævede uldne gardiner lunede, og de hvide blondgardiner lyste endnu hvidere mod den disede, dugvåde rude.

Legetøjet var endnu nyt, så det legede vi stadig med inde ved juletræet, der nu var pyntet med et hold nye, kulørte og snoede julelys -(de kan fås endnu - og er for mig de eneste »rigtige« julelys). - Vi havde hver vort bord med alle vore ting på og masser af plads på gulvet rundt om juletræet. Til daglig måtte vi deles om spisestuebordet og den meget knebne plads udenom, så vi nød det. Især vi tre »store«, der nu uforstyrret af de tre »små«, kunne lade fantasien udfolde sig på de mange hvide, ubeskrevne blade, i de nye tegnehæfter, grønne juletræer i snelandskaber, slædebakker hvor nisserne muntrede sig, jo, vi var skam meget aktuelle. Vi tegnede også kirken, set udvendigt fra, overvåget af engle med vinger i overnaturlige størrelser, med lange hvide kjoler, dejligt krøllet hår og blå øjne! Nattehimlen med masser af stjerner. Min bror og jeg kunne godt tegne stjernebilledet »Karlsvognen«, for den sås tydeligt hver aften fra vores køkken-trappe, så den lærte vi tidligt at kende.

I en af halvhelligdagene skulle der være »Juletræ for børn og forældre« i forsamlingshuset. Det var en af de helt store begivenheder i sognet. Min far var selvskreven til at »lede det«, som det benævntes, og det var selvfølgelig rart at træffe skolekammerater og at gå i store kredse om det kæmpestore tykke juletræ med masser aflys og pynt. -Det var virkeligt tykt, og fordi det meste af toppen var kappet af, så det også skruetrygget ud med topstjernen helt nede mellem de øverste grene! - Når vi så havde sunget de traditionelle julesalmer, blev der delt

poser med julegodter ud til alle børnene, og mens lysene brændte ned, og der var forholdsvis ro, læste far en julehistorie. Så kom det, som jeg ikke kunne lide ved min barndoms juletræsfester - træet blev væltet, alle børn stormede hen og plyndrede det totalt for alt, og tilsidst blev det slæbt ud og gulvet fejlet. - Derefter begyndte alle sanglegene for børnene, mens de voksne blev trakteret med kaffe og wienerbrød i et sideværelse. Ved 9-tiden (21) gik forældrene med mindreårige børn hjem, og så kom der en violin- og harmonikamand og spillede op til dans for de voksne og de større børn til kl. 11 (23), hvorefter min far sluttede af, og alle sang »Dejlig er jorden«.

Der blev et værre bulteri i garderoben, hvor alt tøjet hang »hulter til bulter«, og ude i køreladen var der travlhed med at få de rigtige heste spændt for den rigtige vogn, komme til hoveddøren og få familien til vogns. Det har jeg altid syntes var et mægtigt festligt syn. De tændte vognlygters lys flimrede i hestens seletøj, og hestene selv stampede i jorden, slog med halen og rykkede i tømmerne, utålmodige efter at komme hjem til deres egen lune stald.

Vi havde ikke så langt, at vi nødvendigvis måtte køre. Så jeg nød også spadsereturen hjem under den høje stjernebestrøede nattehimmel, og var det tillige måneskin over et snedækket landskab - ja, så var det næsten aftenens største oplevelse, den store stilhed og renhed efter festens støj og brogede tummel. Nytårsaften var som juleaften, bortset fra at der ikke var gudstjeneste eller gaver. Vore trofaste hjælpere i det daglige Jens Børsen og Stine og deres datterdatter Helga, var der gerne som vore gæster. Vi mærkede ikke meget til de ret grove nytårsløj er som karlene og de halvvoksne drenge nede i landsbyen, bag ved kirkegården og præstegården, morede sig med.

Den juleaften, da »Gammel Nis« kom ind i vores tilværelse, forløb anderledes. Som sædvanlig ventede vi i mørke foran den lukkede dør, og vi stod dybt betaget af juletræets stråleglans, men hvad var dog det? Noget var forandret! Der var slet ingen pakker eller andet legetøj under juletræet! - Mor og far stod underligt fordægtige, mon de ville snyde os for julegaverne? Vi gik nærmere, og nu fik vi øje på noget højt mærkværdigt. Der på forhøjningen hvor fars kateder plejede at stå, lå nu en snedækket, granbevokset »Nissehøj«, og ved indgangen stod der en »rigtig« nisse med en slæde, helt fuld læsset med julegaver! Vi vidste ikke rigtigt, om vi kunne tro vore egne øjne og øren, for nu talte nissen med en dyb underlig stemme: »Go awten å glæ'je feist - A, æ kommen hær nie'er opp' fræ Tæ'æmhyw mæ gawer te' jæ, bette bø'en - men føøst ska' i søng fo' mæ.« (min mor var en mester i at fordreje sin stemme, men vi børn troede fuldt og fast på, at det virkelig var nissen der talte). - Vi fik da endelig begyndt på »Dejlig er den himmel blå«, men hver gang vi kom om på den side, hvor nissen stod, var vi ved at gå i stå med sangen og falde over vore egne ben, for at vende os om for at se på ham, og så måtte vi endda igennem både »Et barn er født«,

»Julen har bragt velsignet bud« og »Højt fra træets høje top« - før »Gammel Nis« var tilfreds og ville begynde gaveuddelingen. Mor tog en pakke fra slæden og spurgte »Gammel Nis«, hvem der skulle ha' den, og så nævnte han navnet på en af os med sin dybe stemme. Vi stirrede betaget på ham, at få gaver bragt af selveste julenissen, det var næsten ikke til at tro! Da gaveuddelingen var slut, skulle vi gå hen til nissen og sige pænt tak, ved at tage ham i hånden. Det gøs lidt i os, for selv om han havde en hånd med rigtige fingre, var det underligt at røre ved ham.

Hele juleugen stod han i indgangen til sin hule og vogtede på juletræet og vores leg og færden omkring det. Det faldt os ikke ind at røre hverken ham eller juletræet, og flere end os fornam det trylleri, og den eventyrglans der stod omkring ham. Sine Børsen var ikke til at overtale til at sige godaften og godt nytår til ham, da de som sædvanlig var nede hos os til nytårsaftens juletræ. Hun passede meget på i aftenens løb, ikke at komme til at vende ryggen til ham!

»Jen veed alle hwa så'en en bette kå'el ka'het'a po'«, undskyldte hun sig med. Efter nytårsaften, hvor juletræet var tændt for sidste gang, forsvandt nissen på mystisk vis sammen med juletræet, og vi så ingen af dem igen før næste jul! - Efter nytårsdag var der ingen legestue i skolestuen mere, og snart begyndte de almindelige hverdagssysler igen. Hellig tre kongers aften var det absolut slut med juletidens herligheder. De sidste pebernødder blev spist i skæret af det store tredelte Hellig tre kongers lys, som vi med undrende øjne havde set blive til ude i vaskehuset, da de andre tællelys og tællepråsen blev fremstillet, engang i oktober da vores ene får blev slagtet. Denne begivenhed har åbenbart ikke gjort særligt indtryk på mig, måske fordi fårene hele tiden gik ude i marken, hvorimod vi jo gik og klappede og kælede for grisen flere gange om dagen. Det var spændende at se på lysestøbningen. 5-6 flettede bomuldstråde blev bundet på en »kæp« og lagt over støbekarret med den smeltede tælle, der svømmede på varmt vand af passende varmegrader. Så blev vægerne sænket ned i tællen ad flere gange, indtil lyset var så tykt, som man ville have det. Hellig tre konger lyset var det lidt af en kunst at få pænt, først blev de tre væger, 2 korte og 1 lang, dyppet et passende antal gange, så blev de korte lys trykket fast på den lange væge og bøjet udad i en pæn runding og rettet op tilsidst, så de kunne brænde lige, når lyset skulle tændes. Derefter blev den tykke »fod« støbt færdigt og det flotte Hellig tre kongers lys hængt til tørre sammen med alle de andre - mere almindelige. Sådan omtrent husker jeg min barndoms jul og tiden deromkring. - Måske blander jeg flere sammen, men gør det så meget?

Til slut skal omtales en særlig skik, som min mor bragte med fra sit hjem, hvor hendes mor igen havde bragt den med fra sin tid som kokkepige på Børglum Kloster. Den bestod i, at alle juledagene skulle dugen på spisebordet blive liggende på, dag og nat, og der skulle altid stå ét eller andet spiseligt derpå! -

Hvorfor? - Jo, hvis de afdødes sjæle i julenætterne aflagde besøg i deres gamle hjem, så skulle de kunne se, at de havde været ventet og ikke var glemte endnu! - forklarede hun os, og det fandt vi helt i orden og syntes at den hvide dug på bordet og sølvskålen med de røde æbler fra haven, gjorde juletiden endnu mere højtidelig og hemmelighedsfuld.

*Stjerne på Himlen du strålende høje.
Stjerne på træet med glans i hvert øje,
hellige hilsen fra barnet i skjul: Betlehems jul!
Alle de minder jeg nødigst vil glemme.
Ansiger milde, som lyste derhjemme
levende dukker af årenes skjul: Barndommens jul!
Rige er vi, som har strålende minder.
Stjerner, som tyst over livsvejen skinner,
vækker de dybeste strenge i skjul: Signede jul!
(Tekst: Th. T.) (Musik: V. Bitsch)*

Denne beretning er skrevet til bogen "Barn af Himmerland IV" udgivet af Lions Club-ber i Himmerland i 1985